

WAYS TO INCREASE THE ROLE OF INTELLECTUAL CAPITAL IN THE DEVELOPMENT STRATEGY OF UKRAINIAN ENTERPRISES

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Dmutro Prunenکو¹

Inna Khrystych²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-408-5-31>

Повоєнний розвиток українських підприємств повинен спиратися на сучасні підходи, де основним джерелом конкурентних переваг є інтелектуальний капітал (ІК), який формується на основі інноваційних ідей, знань, творчої діяльності, сучасних технологій, порівняно із природними, трудовими або фінансовими ресурсами.

В розвинених економічних системах доля інтелектуального капіталу у вартості компаній досягає 80%, що пов'язано із реалізацією «нових» підходів до визначення траєкторій ринкових змін, забезпечення конкурентних переваг та лідерства, визначення інструментів та нематеріальних чинників, які надають можливість привести в дію механізм інноваційного розвитку й залучення інвестиційних ресурсів. В умовах глобалізаційних процесів спостерігаються переосмислення підходів до формування та використання інвестиційних ресурсів, де основна увага фокусується на конкретних інноваційних проектах.

Крупні міжнародні корпорації також приділяють значну увагу ІК (наприклад, у компанії Кока-Кола вартість інтелектуального капіталу займає 94%). На розвиток інтелектуального капіталу у практичному аспекті вплинула діяльність таких компаній: Scandia, Dow-Chemical, The Canadian Imperial Bank of Commerce, Celemi, Ernst & Young, KPMG, Deloitte & Touche, Xerox, Gemini, McKinsey та ін.

У цьому контексті відомий американський вчений Т. Стюарт, вказуючи на важливість ІК, відзначає, що інтелектуальний капітал стає найбільш цінним активом Америки. В. Базилевич відзначає, що зростання ролі ІК пов'язано із формуванням нового підходу до аналізу трансформацій ринкових відносин, конкурентних переваг та лідерства

¹ О.М. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

² Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Ukrainian Academy of Law Sciences, Ukraine

підприємств, що ґрунтуються на ефективному використанні унікальних за природою нематеріальних чинників, здатних привести в дію механізм інноваційного розвитку [1, с. 55–56]. Збільшення значимості ІК в сучасних економічних умовах Л. Едвінссон та М. Мелоун пов'язують із історичними та технологічними явищами, виникненням та використанням інвестиційних ресурсів. Вони вказують на те, що ІК є головним критерієм оцінки компаній і закладів, тому що лише він здатен відобразити динаміку організаційної стійкості та процесу створення цінностей. Тільки він придатний для оцінки сучасного виробництва, що змінюється так швидко, що робити висновки про його вартість можна лише з урахуванням таланту його робітників, їх відданості справі та якості знарядь праці, які вони використовують [1, с. 61].

Натомість, на вітчизняних підприємствах формування та використання ІК знаходиться на низькому рівні. Так, питома вага інтелектуального капіталу у вартості суб'єктів господарювання займає близько 1%, вартість нематеріальних активів – майже 0,01%. В існуючих наукових розробках відсутні єдині підходи до визначення ІК підприємств, у цілому, та будівельних підприємств, зокрема. Інтелектуальний капітал, як складна економічна категорія, враховує напрями та особливості формування й розвитку економічних умов.

І. Бриль визначає інтелектуальний капітал як сукупність знань і вмінь працівників, які спрямовуються на формування благ підприємства [2, с. 11]. Розвиваючи теоретичні положення представлених авторів, О. Стрижак характеризує ІК підприємства як сукупність здібностей та знань, які мають економічну цінність і використовуються у виробничій системі, спрямованих на задоволення потреб суспільства для створення інноваційного потенціалу та зростання результативності діяльності [3, с. 29–30].

Слід вказати на визначення, яке представлено у роботах Ю. Даума, який характеризує інтелектуальний капітал як засновані на зв'язках структурованого знання і здібностей, що володіють потенціалом розвитку та створення вартості [4, с. 152–154].

На протигагу від попередніх теоретичних підходів, М. Хохлов розглядає інтелектуальний капітал з позиції його структурних складових, а саме: людського капіталу (зарплата, винагорода), інтелектуальних активів (нематеріальних активів, щодо вартості об'єктів права інтелектуальної власності). Враховуючи вищезазначене, робиться висновок про те, що у натуральному вимірі ІК – це інтелектуальний потенціал (ресурс), який складається з людських ресурсів (інтелектуальної сили) та інтелектуальних ресурсів (інтелектуальний продукт). У свою чергу, інтелектуальний продукт – це результат розумової, інтелектуальної праці, інтелектуальної інноваційної

діяльності, продукт творчих зусиль. Інтелектуальна праця – це сутнісна основа процесу створення інтелектуального продукту і відтворення інтелектуального капіталу, основа інтелектуальної економіки, яку визначають «економікою знань», «новою економікою» [5, с. 66–67].

У рамках структурного підходу заслуговує на увагу точка зору фахівців Міжнародної бухгалтерської федерації (International Federation of Accountants (IFAC)), які визначають інтелектуальний капітал як такий, що структурно складається з трьох основних блоків: людський капітал, споживчий капітал (його ще називають ринковий, клієнтський, інтерфейсний або капітал відносин з зовнішнім середовищем), структурний або організаційний капітал [6]. Слід зазначити, що В. Школа в структурі інтелектуального капіталу виділяє людський, організаційний, споживацький та інформаційний капітали, які взаємодіють між собою і мають відповідні складові, які представлені у табл. 1 [7].

Таблиця 1

Структурні складові інтелектуального капіталу

Складові ІК	Характеристики
Людський капітал	знання, навички, творчі здібності, здоров'я, моральні цінності, культура праці, якість життя
Організаційний капітал	технічне і програмне забезпечення, патенти, товарні знаки, організаційна структура
Споживчий (клієнтський) капітал	зв'язки з клієнтами, торгова марка, бренд
Інформаційний капітал	інформація про клієнтів, постачальників, конкурентів, ноу-хау, науково-методичні матеріали, доступ до спеціальних баз даних наукових розробок та винаходів

Джерело: [7]

Важливе значення мають розробки С. Ілляшенко, який розглядає інтелектуальний капітал як сукупність інтелектуальних ресурсів (матеріальних і нематеріальних) і здатностей до їх реалізації, що визначають спроможність підприємства розвиватися на основі інформації і знань [8, с. 182–184]. Він визначає ресурсну та потенційну складові ІК наступним чином (рис. 1).

Трансформуючи теоретичні положення представленого підходу, О. Малишко визначає інтелектуальний капітал як «всі невідчутні та нефізичні активи і ресурси організації, які зазвичай не мають оцінки в її балансовому звіті (крім об'єктів інтелектуальної власності), тобто її

процесів, інноваційної здатності, неявного знання її членів, а також мережі контактів останніх» [9, с. 162].

Ресурсна складова	Потенційна складова
знання та досвід науково-педагогічного персоналу	підготовка та перепідготовка персоналу
наукові та навчально-методичні видання	можливості реагування на зміну у споживчому попиті
навчально-методична, технічна, технологічна і т.п. документація	виконання держбюджетних, госпрозрахункових та за зарубіжними грантами науково-дослідних робіт
права власності на патенти, торгові марки, промислові зразки, ноу-хау, товарні знаки	наукоємні вироби, можливості зв'язків із партнерами, репутація та імідж ВНЗ, кваліфікація випускників
ліцензії та сертифікати, засоби комунікації та зв'язку, інформація	соціально-психологічний клімат
ІТ, програмне забезпечення	корпоративна культура

Рис. 1. Ресурсна та потенційна складові інтелектуального капіталу

Джерело: [8]

Таким чином зростання ролі інтелектуального капіталу, як стратегічного ресурсу розвитку вітчизняних підприємств буде безумовно зростати. Теоретичні положення визначення та оцінці ІК потребують подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність : підручник. Київ : Знання, 2006. 431 с.
2. Бриль І. В. Стратегія управління інтелектуальним капіталом підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Донецьк, 2012. 24 с.
3. Стрижак О. О. Інтелектуальний капітал як категорія постіндустріального суспільства. *Проблеми науки*. 2004. № 3. С. 28–36.
4. Daum J. H. *Intangible Assets*. Bonn : Galileo Press GmbH, 2002. P. 152–154.
5. Хохлов М. Глобалізація економіки в ракурсі еволюції відносин власності. *Економіка України*. 2004. № 2. С. 65–72.
6. The Measurement and Management of Intellectual Capital. URL: <https://www.ifac.org>

7. Школа В. Ю. Економічне обґрунтування ролі інтелектуального капіталу у формуванні інноваційної економічної системи. URL: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&ca>

8. Лляшенко С. М. Інноваційний менеджмент : підручник. Суми : ВТД – Університетська книга, 2010. 334 с.

9. Малишко О. В. Про європейський формат системи показників вимірювання цінності інтелектуального капіталу регіонального наукового центру. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 11. С. 162–173.